

การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างท่ารำในพิธีกรรม บุญโกลมะมั่วดในเขตอีสานใต้

Structural and Elemental Analysis of Thai Postures Used for Panjoelmamuad Ceremony in South Eastern of Thailand

กิริติ เปาริสาร์¹

Keerati Paorisan¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด 2) ศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธี 3) วิเคราะห์โครงสร้างท่ารำที่ใช้ในพิธีกรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้ที่เคยเป็นครูมะมั่วด 5 คน ครูมะมั่วด 5 คน ผู้เข้าร่วมพิธี 12 คน ผู้บรรเลงดนตรี 6 คน นักวิชาการ 5 คน รวม 33 คน ดำเนินการวิจัยช่วงเดือนพฤศจิกายน 2559 - เดือนกุมภาพันธ์ 2560 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต ผลการวิจัยพบว่า 1) พิธีกรรมบุญโกลมะมั่วดในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดในยุคสมัยใด 2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรม มี 11 ขั้นตอน โดยแยกได้ 2 องค์ประกอบ คือ ด้านบุคคลและด้านพิธีกรรม 3) ปรากฏรูปแบบท่ารำทั้งสิ้น 64 ท่า แยกรูปแบบได้ 5 โครงสร้าง ได้แก่ 1. โครงสร้างท่ารำการเชิญวิญญาณ สรุปร่าได้ 8 ท่า 2. โครงสร้างท่ารำการแต่งกาย สรุปร่าได้ 3 ท่า 3. โครงสร้างท่ารำการใช้อาวุธ สรุปร่าได้ 16 ท่า 4. โครงสร้างท่ารำตามความหมายของเพลงและตามจังหวะเพลง สรุปร่าได้ 30 ท่า 5. โครงสร้างท่ารำเพื่อการรักษา สรุปร่าได้ 7 ท่า ความหมายของท่ารำเพื่อเป็นการเชิญวิญญาณที่มีอำนาจมาช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ให้สูญสลายไป

คำสำคัญ: พิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด องค์ประกอบและโครงสร้าง ท่ารำ อีสานใต้

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

¹ Graduate Student of Master of Fine Arts in Thai Dancing Arts, Bunditpatanasilpa Institute

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the historical background of Panjoelmamuad Ceremony, 2) the element and structure of Thai Posture using in ceremony in South Eastern of Thailand. 3) The research methodology was qualitative research by Qualitative Study. The samples were selected by Purposive Sampling including 5 Panjoelmamuad Teachers, 12 ceremony participants, 6 music players, and 5 academics, total of 33 persons. The research has occurred in November 2016 to February 2017. The research instrument was the Interview Form and observation Form . The research findings found that: 1) Panjoelmamuad Ceremony was performed from an ancient age as the sacred ceremony that could not specify the duration which age it was occurred, 2) there were 11 steps which could be classified into 2 elements: the Person, and the Ceremony, 3) there were total of 64 postures, being classified into 5 structures including : 1) the structural pattern of Thai posture for inviting one's soul concluded total of 8 Thai Postures, 2) the structural pattern of Thai posture for dressing, concluded total of 3 Thai postures, 3) the structural pattern of Thai posture for using the weapon, concluded total of 16 Thai postures, 4) the structural pattern of Thai postures based on meaning of song as well as rhythm of song, concluded total of 30 Thai postures, and 5) the structural pattern of Thai posture for inviting the powerful soul to get rid of various evils to be dismissed.

Keyword: Panjoelmamuad Ceremony, Structural and Elemental, Thai Postures, South Eastern of Thailand

บทนำ

ภาคอีสาน เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาวพื้นเมืองหลายกลุ่มชนที่ได้อพยพมาปะปนกับชาวพื้นเมืองดั้งเดิม และมีการนำเอาศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการขับร้อง ดนตรี และการละเล่นต่างๆ ผสมผสานกันมาหลายยุคหลายสมัย ปัจจุบันได้มีการแบ่งกลุ่มทางด้านวัฒนธรรมออกเป็นกลุ่มหลักๆ คือ กลุ่มวัฒนธรรมอีสานเหนือ และกลุ่มวัฒนธรรมอีสานใต้ ซึ่งในแต่ละกลุ่มได้สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมแห่งการดำรงชีวิตไว้หลายแขนงกลายเป็นประเพณี โดยนำเอาคติความเชื่อไปประกอบเป็นพิธีกรรม เพื่อคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับคนด้วยกันเองและคนกับกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับปรีตตา เฉลิมเผ่ากอนันตกุล ที่อธิบายโดยสรุปว่า พิธีกรรมเป็นการประนีประนอมบางอย่างระหว่างความต้องการของมนุษย์กับสภาพเงื่อนไขของโลกธรรมชาติ (ปรีตตา เฉลิมเผ่ากอนันตกุล อ้างถึงใน วิโรจน์ เอี่ยมสุข, 2549 : 5)

การผสมผสานความเชื่อเพื่อลดความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลต่อรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีของคนในสังคมอีสานอย่างเป็นกระบวนการที่เป็นภูมิปัญญาเรียกว่า “ฮีดบ้าน - คลองเมือง” เพื่อเป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคมและมีการถ่ายทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นผ่านวิธีการต่างๆ ซึ่งใช้กระบวนการทางศาสนาและพิธีกรรมเป็นการถ่ายทอดโยงจิตสำนึก ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการละเล่นและการแสดงต่างๆ อีกด้วย ซึ่งวิธีการเหล่านี้ยังเป็นโอกาสที่จะรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้การละเล่นที่มีการถ่ายทอดโยงความคิดดังกล่าวก่อให้เกิดประเพณีที่น่าสนใจในท้องถิ่นอีสานใต้ อันเป็นท้องถิ่นที่อยู่ใกล้กับอารยธรรมของขอมโบราณ ซึ่งสงบ บุญคล้าย (2522 : 87) กล่าวว่า ชาวอีสานที่มีถิ่นกำเนิดในสามจังหวัดคือ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ ส่วนมากพูดภาษาพื้นเมือง ที่เรียกว่า ภาษาเขมรสูง ซึ่งจะพบมากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์และรองลงมาคือจังหวัดศรีสะเกษและบุรีรัมย์ ในแถบสามจังหวัดนี้ ต่างก็มีระบบความคิด ความเชื่ออันเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสะสมกันมาช้านาน ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของดนตรีและการละเล่น รวมไปถึงพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ เช่น รำสาก (เรือมอันเรหรือคู่ตอันเร) อายัย (เรือมอายัย) ระบำตักแตน (กระโน้บติงตอง) เรือมตรด (รำตรุษสงกรานต์) ลิเกเขมรและความเชื่อที่เป็นรูปแบบพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมบุญโหลมะมีวด เป็นต้น

พิธีกรรมบุญโงมมะมั่วด เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคของชาวบ้าน โดยเฉพาะสังคมวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เป็นพิธีกรรมที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่อย่างแพร่หลายในสามจังหวัดอีสานใต้ คือจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษและบุรีรัมย์ มีการสืบทอดรูปแบบพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่มาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่นบ้านสำเภาลูน ตำบลสำเภาลูน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ จะมีการแบ่งชั้นวรรณะของผีที่นับถือ ได้แก่ มะมั่วด (แม่มด) ครู (ครู) เกร (ปะกำโบราณ) บองบ้อท (เทพชั้นสูง) และเตวดา (เทวดา) มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้านจารีตการแต่งกายของมะมั่วดจะมีสิ่งที่ตกทอดต่อกันมาเป็นรุ่นๆ คือเครื่องแต่งกายเดิมของผีบรรพบุรุษที่จะต้องนำมาสวมใส่ในการร่ายรำผ่านร่างที่เป็นลูกหลานสายตระกูลอันได้รับเลือกจากผีบรรพบุรุษแล้ว บ้านวิทย์ ตำบลลุมศักดิ์ อำเภอยุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ อำเภอนี้มีประวัติศาสตร์การตั้งเมืองมายาวนานจึงทำให้ประชาชนในเขตอำเภอนี้ยังคงใช้ภาษาเขมรอยู่และมีกลุ่มไทลาวอาศัยปนอยู่ด้วย รูปแบบการประกอบพิธีเป็นรูปแบบเฉพาะเผ่าไว้อย่างชัดเจนไม่ปะปนกับเผ่าอื่นๆ และบ้านใหม่ ตำบลสามแวง อำเภอยุยราช จังหวัดบุรีรัมย์ การประกอบพิธีของท้องถิ่นนี้จะมีรูปแบบที่ถ่ายทอดอาชีพของวิญญาณบรรพบุรุษของสายตระกูลนั้นๆ แต่เดิม เช่น สายตระกูลที่เป็นครูปะกำดาบ สายตระกูลที่เป็นคนคล้องช้าง คล้องม้า สายตระกูลที่ประกอบอาชีพตีมีด เป็นต้น จากลักษณะดังกล่าวจึงส่งผลออกมาเป็นท่ารำประกอบจังหวะที่แสดงออกตามสายอาชีพนั้นๆ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมที่มีความแตกต่างจากจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษคือการใช้วงกันตรึมและวงมโหรีส่งผลให้รูปแบบท่ารำที่แสดงออกมานั้นมีลักษณะเฉพาะที่ناسนใจอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะมีการบรรเลงดนตรีประกอบ และมีการร่ายรำตามจังหวะและทำนองเพลงตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้นพิธีกรรม แม้จะเป็นชาติพันธุ์เดียวกันแต่ก็มีความแตกต่างตามสภาพบริบทของท้องถิ่นภูมิประเทศและการไหลลื่นทางวัฒนธรรมจังหวัดอื่นใกล้เคียง ผนวกกับกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่หมุนผ่านไปตามกาลเวลา ส่งผลต่อรูปแบบของพิธีกรรมท่ารำ ดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมที่มีความแตกต่างกันในสามจังหวัดอีสานใต้ แต่ยังคงมีจุดหมายเดียวกันอยู่คือเพื่อเป็นการรักษา โดยอาศัยการร่ายรำประกอบการบรรเลงดนตรี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติ ความเป็นมาของพิธีกรรม รูปแบบการประกอบพิธี ตลอดจนรวบรวมและวิเคราะห์โครงสร้างท่ารำที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโงมมะมั่วดในเขต

อีสานใต้ อันเนื่องมาจากในสภาวะการณปัจจุบันสังคมไทยมีการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและเพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ในด้านทำร่าในพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วดที่ปรากฏอยู่ในเขตอีสานใต้ อีกทั้งยังใช้เป็นเครื่องยืนยันรูปแบบการแสดงที่เป็นแบบแผนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติ ความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วดในเขตอีสานใต้
2. ศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วดในเขตอีสานใต้
3. วิเคราะห์โครงสร้างทำร่าที่ใช้ในพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วดในเขตอีสานใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้พื้นที่เป้าหมายในการวิจัยคือ บ้านสำเภาลูน ตำบลสำเภาลูน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ บ้านวิทย์ ตำบลลุมศักดิ์ อำเภอลูน จังหวัดศรีสะเกษ และบ้านใหม่ ตำบลสามแวง อำเภอลูน จังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เคยเป็นครุมะมั่วดที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 5 คน

1.2 กลุ่มผู้ที่ยังเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วดที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 5 คน

1.3 กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา จำนวน 12 คน

1.4 กลุ่มผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วด ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา จำนวน 6 คน

1.5 กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรมอีสานใต้ จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์
2. แบบสังเกต
3. สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

ขององค์ความรู้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติ ความเป็นมาของพิธีกรรมปญฺโฆลมะมัตในเขตอีสานใต้

2. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมัตในเขตอีสานใต้

3. วิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลโครงสร้างท่ารำที่ใช้ในพิธีกรรมปญฺโฆลมะมัตในเขตอีสานใต้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

จัดระบบข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาให้ตรงตามวัตถุประสงค์นำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

สรุป

การวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมปญฺโฆลมะมัตในเขตอีสานใต้

1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดในเขตพื้นที่อีสานใต้ แต่เดิมเรียกว่าเขมรป่าดง มีชนพื้นเมืองเขมรเดิมอาศัยอยู่ต่อมามีกลุ่มชนชาวส่วยหรืออุยอพยพมาจากเมืองอัตปือแสนแป (แสนปาง) ในแคว้นจำปาศักดิ์ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามา กลุ่มชนเหล่านี้มีความสามารถในการจับช้างป่ามาเลี้ยงไว้ใช้งานและจับสัตว์นานาชนิด โดยแยกกันเป็นหลายพวกด้วยกันแต่ละพวกมีหัวหน้าควบคุมมาและมาตั้งถิ่นฐานตามต่างๆ แยกได้

6 พวก พวกที่ 1 หัวหน้าชื่อ “เชียงปุม” พวกที่ 2 หัวหน้าชื่อ “เชียงสี” หรือ “ตากะอาม” พวกที่ 3 หัวหน้าชื่อ “เชียงสง” พวกที่ 4 หัวหน้าชื่อ “ตากะจะ” และ “เชียงขัน” พวกที่ 5 หัวหน้าชื่อ “เชียงมะ” พวกที่ 6 หัวหน้าชื่อ “เชียงไชย”

ต่อมาเมื่อเหตุการณ์สำคัญคือ ช้างเผือกของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์แตกโรงออกจากเมืองหลวงเข้าไปทางทิศตะวันออกและได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มพวกส่วยดังกล่าวจนสามารถจับช้างเผือกได้สำเร็จ ได้รับพระราชทานตราตั้งและโปรดเกล้าฯ ให้ปกครองหมู่บ้านเดิม ขึ้นตรงต่อเมืองพิมายได้ส่งส่วยตามราชประเพณี จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบรรดาศักดิ์หัวหน้าหมู่บ้านให้สูงขึ้น ดังนี้

1. หลวงสุรินทรภักดี (เชียงปุม) เป็นพระสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง เป็นเจ้าเมืองปกครอง “เมืองปะทายสมันต์”
2. หลวงเพชร (เชียงมะ) เป็น พระสังฆะบุรีศรีนครอภัยจะ เป็นเจ้าเมืองปกครอง “เมืองสังฆะ”
3. หลวงศรีนครเตา (เชียงสีหรือตากะอาม) เป็นพระศรีนครเตา เป็นเจ้าเมืองปกครอง “เมืองรัตนบุรี”
4. หลวงแก้วสุวรรณ (ตากะจะ) เป็นพระไกรภักดีศรีนคร เป็นเจ้าเมืองปกครอง “เมืองขุขันธ์”

ในปี พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้กอบกู้อิสรภาพและตั้งกรุงธนบุรีสำเร็จในระหว่างนั้นได้มีสงครามเมืองเวียงจันทน์และเมืองเขมรขึ้น โดยเจ้าเมืองปะทายสมันต์ เมืองขุขันธ์และเมืองสังฆะได้ร่วมการศึกครั้งนี้จนสำเร็จ ได้รับการปูนบำเหน็จเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระยาทั้ง 3 เมือง

ระหว่างเดินทางกลับได้พบเมืองร้างอยู่ที่ลุ่มน้ำห้วยจระเข้มาก มีชัยภูมิเหมาะสมที่จะตั้งเมืองจึงได้อพยพผู้คนซึ่งอยู่กระจัดกระจายรอบนอกให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยโดยรอบ บริเวณบ้านโคกหัวช้าง บ้านทะมาน แล้วตั้งชื่อเมืองใหม่นี้ว่า “เมืองแปะ” อันเป็นที่มาของการก่อกำเนิดเมืองบุรีรัมย์ในช่วงเวลาต่อมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2329 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองปะทายสมันต์เป็นเมืองสุรินทร์

ในปี พ.ศ. 2481 มีพระราชกฤษฎีกา เปลี่ยนชื่อจังหวัดขุขันธ์ เป็นจังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน

1.2 ความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อ หมายถึง ภาวะทางจิตใจของมนุษย์ที่มีการยอมรับว่าอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาตินั้นมีอยู่จริง แม้ว่าจะไม่สามารถพิสูจน์ตามตรรกะทางวิทยาศาสตร์ได้ก็ตาม พิธีกรรมเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเชื่อของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมหรือเป็นความเชื่อทางศาสนาในปัจจุบัน ความเชื่อกับพิธีกรรมจึงเป็นของคู่กัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน ในขณะที่ความเชื่อเป็นที่มามูลเหตุของพิธีกรรม พิธีกรรมก็ยิ่งทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนของความเชื่อ

1.3 นาฏกรรมกับพิธีกรรม ความเชื่อ จุดกำเนิดของนาฏกรรมมีพื้นฐานและวิวัฒนาการมาจากความเชื่อในอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ ผ่านรูปแบบพิธีกรรม ซึ่งจากหลักฐานที่ยกตัวอย่างแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มแม่น้ำโขงและกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ล้วนมีรากเหง้ามาจากพื้นฐานเดียวกันนั่นคือการนับถือผี โดยมีการรำรำที่ใช้ท่าทางสามัญโดยมีการบรรเลงดนตรีและการขับร้องประกอบ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่จึงได้ถูกผนวกเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมข้างต้น ก่อให้เกิดรูปแบบพิธีกรรมที่ผสมผสานคติธรรมของศาสนาพุทธเข้าไว้ด้วยและยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ

1.4 ความเป็นมาของพิธีกรรมปัญโงลมะมั่วด เป็นพิธีกรรมที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่สมัยโบราณและชาวบ้านเขตอีสานใต้ที่เป็นกลุ่มวัฒนธรรมชาวไทย-เขมรให้การยอมรับเชื่อถือเป็นพิธีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ จากการศึกษาประวัติศาสตร์และข้อมูลต่างๆ ไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดในยุคสมัยใดและมีการปฏิบัติสืบทอดรูปแบบขั้นตอนดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. รูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมปัญโงลมะมั่วดในเขตอีสานใต้

2.1 รูปแบบการประกอบพิธีกรรมปัญโงลมะมั่วดในเขตอีสานใต้

รูปแบบการประกอบพิธีในพื้นที่ บ้านสำเภาลูน ตำบลสำเภาลูน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ มี 11 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการแซนโดนตา 2) ขั้นตอนการไหว้ครูดนตรี 3) ขั้นตอนการเชิญบองบือท 4) ขั้นตอนการเชิญอารักษ์ประจำหมู่บ้าน 5) ขั้นตอนการเชิญครูมะมั่วด 6) ขั้นตอนการปัญโงลมะมั่วด (เข้าทรงแม่มด) 7) ขั้นตอนการปรบปรี 8) ขั้นตอนการคล้องช้างคล้องม้าหรือครุปลากำของสายตระกูล 9) ขั้นตอน

การจักจะเวีย 10) ขั้นตอนการให้อาหารนกและการอมตุ๊กพายเรือ 11) ขั้นตอนการกักจะกาพาปะดาน (เต็ดดอกไม้ รื้อเพดาน)

2.2 องค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมปัญโละมะมั่วดในเขตอีสานใต้
องค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมปัญโละมะมั่วดในเขตอีสานใต้ สามารถแยกได้ 2 องค์ประกอบ คือ

1) องค์ประกอบด้านบุคคล ประกอบด้วย ครูมะมั่วด มะมั่วดและผู้ร่วมพิธีกรรม

2) องค์ประกอบด้านพิธีกรรม ประกอบด้วย ดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมสถานที่โรงปะรำพิธี ผ้าปะดาน เส้าปะตั่วล โต๊ะ หรือหิ้งสำหรับวางเครื่องบูชา เรียนตะการหรือศาลเทวดา ถาดเครื่องบูชาครูกำเนิด จวมครูกำเนิด กระบุงข้าวพันธุ์ บายศรีต้น บายศรีถาด บายศรีปากขาม ขันมะมั่วด สลาเอือร (หมากธรรม) จวม และเครื่องแต่งกาย

2.3 รูปแบบการรำในพิธีกรรมปัญโละมะมั่วดในเขตอีสานใต้

จากการลงพื้นที่ภาคสนามในพื้นที่อีสานใต้ทั้ง 3 จังหวัด พบทำรำที่ปรากฏอยู่ในการประกอบพิธีของแต่ละจังหวัดโดยไม่แบ่งแยกขั้นตอน ดังนี้

พื้นที่บ้านสำเภาลูน ตำบลสำเภาลูน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ มีรูปแบบการรำจำนวน 31 ท่า พื้นที่บ้านวิทย์ ตำบลลุมศักดิ์ อำเภوخุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีรูปแบบการรำจำนวน 25 ท่า และพื้นที่บ้านใหม่ ตำบลสามแวง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ มีรูปแบบการรำจำนวน 31 ท่า เมื่อพิจารณาทำรำที่มีความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน ได้รูปแบบทำรำทั้งสิ้น 64 ท่า

3. วิเคราะห์โครงสร้างทำรำที่ใช้ในพิธีกรรมปัญโละมะมั่วดในเขตอีสานใต้

ผู้วิจัยสามารถแยกรูปแบบโครงสร้างทำรำได้ 5 โครงสร้าง

3.1 โครงสร้างทำรำเชิญวิญญาณ คือ การรำที่เป็นการเชิญวิญญาณต่างๆ เข้าสู่ร่าง สามารถสรุปทำรำที่มีความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกันได้ทั้งหมด 8 ท่า

ภาพประกอบที่ 1 โครงสร้างทำรำเชยวิญญาน

จากภาพตัวอย่างข้างต้นนางสาวรวม ดีสม นักวิชาการและศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ ได้อธิบายว่า ความหมายของทำรำรูปแบบนี้เป็นท่าทางที่แสดงออกเนื่องจากดวงวิญญาณบรรพบุรุษหรือเทพประจำตัวที่เรียกว่า ครูกำเนิด มีสภาพเป็นอากาศธาตุไม่มีตัวตน ดังนั้นเมื่อเข้าสิงในร่างของคนทรงจึงมีลักษณะโอนเอน เอียงลำตัวเหวี่ยงไปอย่างไร้ทิศทางสุดที่จะกำหนด (สาวรวม ดีสม, 2560 : สัมภาษณ์) เพลงที่บรรเลงประกอบสามารถใช้ได้ทุกเพลงแล้วแต่สถานะของวิญญาณและขั้นตอนที่กำลังปฏิบัติอยู่

3.2 โครงสร้างทำรำการแต่งกาย คือ การนำเครื่องแต่งกายมาขึ้นชมก่อนทำการสวมใส่ทับเสื้อผ้าที่ผู้นั้นสวมใส่มาร่วมในพิธีกรรม สามารถสรุปทำรำได้ทั้งหมด 3 ท่า

ภาพประกอบที่ 2 โครงสร้างทำรำการแต่งกาย

จากภาพตัวอย่างข้างต้นความหมายของท่ารำ เพื่อชมเครื่องแต่งกายที่กำลังจะสวมใส่ภายหลังจากการเข้าทรง (ปัญโกล) โดยสมบูรณ์แล้ว เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์จะใช้เพลงที่มีจังหวะช้า เมื่อแต่งกายเรียบร้อยแล้วก็จะเปลี่ยนจังหวะให้มีความรวดเร็วกระชับขึ้น ไม่ปรากฏโครงสร้างท่ารำการแต่งกายในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

3.3 โครงสร้างท่ารำใช้อาวุธ คือ รูปแบบการรำที่มีการนำอาวุธมาประกอบ การรำรำเพื่อเป็นการขจัดสิ่งชั่วร้ายที่อยู่ในโรงประรำพิธี สามารถสรุปท่ารำที่มีความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน ได้ทั้งหมด 16 ท่า

ภาพประกอบที่ 3 โครงสร้างท่ารำใช้อาวุธในขั้นตอนการกำราบโรง

ภาพประกอบที่ 4 โครงสร้างท่ารำใช้อาวุธในขั้นตอนกัจปะกาษาปะดาน (เด็ดดอกไม้ รื้อเพดาน)

จากภาพตัวอย่างข้างต้นความหมายของท่ารำ คือ การขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากบริเวณโรงประรำพิธี ซึ่งจะพบการรำใช้อาวุธในพื้นที่ทั้งสามจังหวัดและจะปรากฏใน 2 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการกำราบโรง จะใช้เพลงครุหรือเพลงชั้นสูงบรรเลงประกอบ 2) ขั้นตอนการกัจปะกาษาปะดาน (เด็ดดอกไม้ รื้อเพดาน) จะใช้เพลงกัจปะกาในการบรรเลงประกอบเท่านั้น

3.4 โครงสร้างท่ารำตามความหมายของเพลงและตามจังหวะเพลง คือ ลักษณะของการรำรำตามความหมายของเพลงที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ร่ายรำท่าพายเรือในเพลงอมตูกหรือที่แปลว่า เพลงพายเรือและการรำรำตามจังหวะของเพลง เป็นการรำรำที่ไม่ได้ตีบทตามคำร้องหรือการเจรียงของนักดนตรี สามารถสรุปท่ารำที่มีความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน ได้ทั้งหมด 30 ท่า

ภาพประกอบที่ 5 โครงสร้างท่ารำตามความหมายของเพลง (ร่ายรำท่าพายเรือในเพลงอมตูก)

ภาพประกอบที่ 6 โครงสร้างทำรำตามจังหวะเพลง

จากภาพตัวอย่างข้างต้นมีความหมายของทำรำ เพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากบริเวณพิธีและจัดการให้บริเวณนั้นเกิดความบริสุทธิ์ อีกทั้งยังสื่อถึงการสมัครสมานสามัคคีแสดงออกถึงความกตัญญูที่ลูกหลานได้จัดพิธีเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษและขอให้เกิดความผาสุกของชีวิต

3.5 โครงสร้างทำรำเพื่อการรักษา คือ การรำรำที่ใช้ประกอบการรักษา หรือการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายผู้ป่วยหรือเจ้าภาพที่จัดงาน สามารถสรุปทำรำได้ทั้งหมด 7 ท่า

ภาพประกอบที่ 7 ทำรำเพื่อการรักษา

จากภาพตัวอย่างข้างต้นมีความหมายของท่ารำ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ การขจัดสิ่งไม่ดีที่ทำให้เกิดความมัวหมองของสภาพร่างกายแลจิตใจด้วยการใช้เทียน ขี้ผึ้งจุดไฟมาวนรอบศีรษะของผู้ป่วย ซึ่งไฟเป็นสิ่งที่ช่วยเผาผลาญสิ่งไม่ดีและนำพา แสงสว่างให้ดวงจิตและชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง พร้อมทั้งการพ่นน้ำมนต์หรือน้ำหมาก ไปตามตัวของผู้ป่วยเพื่อความเป็นสิริมงคล เพลงที่ใช้บรรเลงจะมีทั้งจังหวะช้า ทำนอง โหยหวนสามารถดึงอารมณ์ให้เกิดความรู้สึกลึกถึงการได้รับความช่วยเหลือจากสิ่งที่มี อำนาจเหนือธรรมชาติและจังหวะกระชับเพื่อสร้างอารมณ์ให้ผู้ป่วยรู้สึกอีกที

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างท่ารำในพิธีกรรม ปญฺโกลมะมัตถในเขตอีสานใต้สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ประวัติ ความเป็นมาของพิธีกรรมปญฺโกลมะมัตถในเขตอีสานใต้

จากประวัติศาสตร์ สังคมและการเมืองของไทย - เขมร สามารถสันนิษฐาน การเป็นต้นแบบทางวัฒนธรรมได้เป็น 2 สาย ดังนี้

สายที่ 1 การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยที่มาจากแคว้นจำปาศักดิ์ เข้ามา ตั้งถิ่นฐานปะปนกับชนพื้นเมืองเดิมและพัฒนาเรื่อยมาตามเหตุการณ์สำคัญข้างต้น จนเป็นที่มาของจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ หรือที่เรียกว่า เขมรป่าดง ซึ่งมี กลุ่มชาติพันธุ์เขมรและส่วยมากกว่ากลุ่มอื่นๆ เมื่อพิจารณาจากภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ที่ศึกษาแล้วจะเห็นได้ว่า พื้นที่บ้านสำเภาลูน ตำบลสำเภาลูน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ใกล้กับประเทศกัมพูชา อีกทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์การตั้งเมืองพื้นที่นี้ไม่ได้ เป็นจุดศูนย์กลางของการตั้งเมืองตามประวัติศาสตร์จังหวัดสุรินทร์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พื้นที่นี้ยังคงรักษาและรับเอาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของชาติพันธุ์เขมรไว้อย่างเข้มข้น สอดคล้องกับ จิตร ภูมิศักดิ์ (2547 : 48) ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชว่า ในปี พ.ศ. 2324 เมืองกัมพูชาเกิดจลาจล พระองค์จึง ยกกองทัพไปปราบโดยมีเมืองขุขันธ์ เมืองสุรินทร์และเมืองสังขะร่วมยกกองทัพไปตีเมือง เสียมราช กำแพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาไว้ ที่สุรินทร์ มากกว่าพื้นที่บ้านวิทย์ ตำบลลมศักดิ์ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เป็นพื้นที่การตั้งเมืองขุขันธ์เดิมอันได้รับอิทธิพลของชาวส่วยที่อพยพมาจากเมือง

อัตปือแสนแปทางฝั่งลาวและได้มีอำนาจทางการปกครองพื้นที่ดังกล่าวอีกด้วย ดังนั้นจึงส่งผลให้รูปแบบพิธีกรรมของพื้นที่บ้านวิทย์มีการผสมผสานกันระหว่างรูปแบบพิธีกรรมที่เป็นวัฒนธรรมเดิมของตนซึ่งเป็นเขมรและรูปแบบวัฒนธรรมส่วยที่เป็นวัฒนธรรมจากผู้ที่มิอำนาจทางการปกครองซึ่งมาจากพื้นที่อื่น ลักษณะดังกล่าวนี้เห็นได้จากรูปแบบการจัดวางโต๊ะหรือหิ้งบูชาของพื้นที่บ้านวิทย์ ตำบลมคคักดี อำเภอยุซนธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่จัดอยู่บริเวณเสากลางโรงประรำพิธีซึ่งเป็นอิทธิพลของชาติพันธุ์ส่วยนั่นเอง โดยไม่ปรากฏลักษณะเช่นนี้ในพื้นที่บ้าน สำเภาลูน ตำบลสำเภาลูน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ และในประเทศกัมพูชา (จารุวัฒน์ สุขดี, 2560 : สัมภาษณ์)

สายที่ 2 ดินแดนแถบเมืองบุรีรัมย์ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา ผ่านข้าหลวงเมืองนครราชสีมา มีเมืองนางรองเป็นหัวเมืองเอกและได้กลายเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของอยุธยาในการแผ่อิทธิพลเข้าสู่เขมร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจังหวัดบุรีรัมย์มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวและไทยโคราชอยู่เป็นจำนวนมากกว่าชาติพันธุ์เขมรและชาติพันธุ์ส่วย ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมปญฺโญลมะมีวดในพื้นที่บ้านใหม่ ตำบลสามแวง อำเภอยุซนธ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ปรากฏการใช้วงมโหรีประกอบพิธีกรรม อีกทั้งเพลงที่ใช้บรรเลงจะใช้เพลงสาธุการและเพลงขอยยหรือเพลงทยอยเช่นเดียวกับวงมโหรีในภาคกลางของไทยที่บรรเลงประกอบพิธีกรรมอีกด้วย สิ่งที่ปรากฏดังกล่าวสะท้อนอิทธิพลการมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมของคนตรียางชัดเจนสอดคล้องกับฉันทนา สุรัสวดี ที่กล่าวว่า ดนตรีไทยมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมอย่างชัดเจนทั้งในสังคมระดับราชสำนักและสังคมชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นดนตรีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและดนตรีพิธีกรรมในราชสำนัก ดนตรีไทยจะใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมเพื่อให้พิธีกรรมนั้นมีผลทางใจสมบูรณ์ขึ้น (ฉันทนา สุรัสวดี อ้างถึงใน เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, 2555 : 70)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทย - เขมร ดังกล่าวล้วนมีความเชื่อเดียวกันคือการนับถือผี ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่จึงได้ถูกผนวกเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมก่อให้เกิดรูปแบบพิธีกรรมที่ผสมผสานคติธรรมของศาสนาพุทธเข้าไว้ด้วยและยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมปญฺโญลมะมีวดเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งมีมาแต่โบราณไม่สามารถระบุระยะเวลาได้ว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคใดสมัยใด ซึ่งชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติและเชื่อว่าทุกคนจะมีเทวดาที่คอยรักษาอยู่ประจำตัวทุกคน นอกจากนี้เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2555 : 218 - 221) ยังกล่าวว่า

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรมีความเชื่อว่าสิ่งที่ดีติดตามมากับวิญญาณหรือมีผู้ดูแลวิญญาณติดตามมาด้วยเรียกว่า ครูกำเนิดหรือของรักษาและถือว่าสิ่งนั้นมีมีความสำคัญถือว่าเป็นขวัญหรือมิ่งขวัญของวิญญาณสามารถบันดาลให้เกิดความสุขหรือการเจ็บป่วยไข้ต่างๆ ได้ พิธีกรรมปัญโญลมะมั่วตจึงเป็นพิธีกรรมที่ช่วยให้คนกำลังเจ็บไข้มีอาการทุเลาได้ และนอกจากนี้ อเนก นาวิกมูล (2531 : 299) ได้อธิบายว่า พิธีกรรมปัญโญลมะมั่วตเป็นทางออกทางหนึ่งที่จะต่อชีวิตและบรรเทาความทุกข์ความไข้ได้ถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ด้วยการใช้ดนตรีและการร่ายรำในการบำบัดรักษา ความเชื่อการนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย - เขมร ตลอดจนการบำบัดรักษาด้วยพิธีกรรมที่ใช้ดนตรีบรรเลงประกอบดังกล่าวข้างต้นยังสอดคล้องกับสมจิตร พ่วงบุตร (2527 : 217-218) ที่กล่าวว่า การประกอบพิธีกรรมปัญโญลมะมั่วตจะใช้ดนตรีบรรเลงประกอบ เพราะเชื่อว่าดนตรีสามารถรักษาคนป่วยให้หายไข้ได้ โดยมีครูมะมั่วตทำหน้าที่เป็นผู้นำพิธีต่างๆ ซึ่งมีรูปแบบขั้นตอนตลอดจนองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรม และยังแสดงออกผ่านรูปแบบการรำที่ปฏิบัติต่อกันมา ทำให้เกิดโครงสร้างท่ารำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมปัญโญลมะมั่วตมาจนถึงปัจจุบันอีกด้วย

2. รูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรม ปัญโญลมะมั่วต ในเขตอีสานใต้

รูปแบบของการประกอบพิธีกรรมจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการจัดลำดับความสำคัญตามลำดับอาวุโสและตามระดับของวิญญาณที่มีความเชื่อว่าพลังอำนาจสามารถจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายได้โดยจะไม่มีการข้ามหรือ นำขั้นตอนอื่นใดขึ้นมาปฏิบัติก่อนซึ่งขั้นตอนที่ปรากฏในพื้นที่เขตอีสานใต้โดยมีวัตถุประสงค์ของแต่ละขั้นตอนร่วมกัน 11 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการแซนโดนตา 2) ขั้นตอนการไหว้ครูดนตรี 3) ขั้นตอนการเชิญบองบ้อท 4) ขั้นตอนกาบเปรี้ยวและเชิญเทวดาอารักษ์ 5) ขั้นตอนการเชิญครูมะมั่วต 6) ขั้นตอนการปัญโญลมะมั่วต (เข้าทรงแม่มด) 7) ขั้นตอนการปรบปรี 8) ขั้นตอนการคล้องช้างคล้องม้าหรือครุปะกำของสายตระกูล 9) ขั้นตอนการจักกะเจีย 10) ขั้นตอนการให้อาหารนกและการอมตุ๊กพายเรือ 11) ขั้นตอนการกัณฑ์ปะกาษาปะดาน (เด็ดดอกไม้ รื้อเพดาน) สอดคล้องกับเชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2555 : 249 - 251) ที่ได้อธิบายว่าการประกอบพิธีกรรมปัญโญลมะมั่วตเป็นสิ่งที่ใช้ยึดเหนี่ยวสายสัมพันธ์สร้างความสามัคคีในระดับเครือญาติ เพราะจะนำไปสู่ความปรองดองและทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต ส่วนในระดับชุมชนจะมีระบบความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่สอดคล้องกัน

อย่างเป็นระบบและเป็นพลังในการบำบัดโรคที่สำคัญผ่านกระบวนการทางดนตรี และการร่ายรำที่มีโครงสร้างแตกต่างกันไปในระหว่างการประกอบพิธีกรรม

3. โครงสร้างท่ารำที่ใช้ในพิธีกรรมปัญจโถมะมวดในเขตอีสานใต้

ลักษณะการร่ายรำที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม ปัญจโถมะมวด มีรูปแบบในการใช้อวัยวะทุกส่วนของร่างกายประกอบเป็นโครงสร้างของท่ารำ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ศีรษะมีการเอียงไปทางซ้าย - ขวาและการก้มศีรษะ การใช้ลำตัวที่มีการโน้มลำตัวไปด้านหน้า การเอนลำตัวไปด้านหลัง การเอียงลำตัวไปด้านซ้าย - ขวาและการเหวี่ยงลำตัว การใช้มือ - แขนมีรูปแบบการพนมมือ การจีบมือ การสลัดจีบ การม้วนมือ การตั้งวง การสอดสูง การสลัดมือ การแกว่งมือ - แขน การยก - ทิ้งไหล่ การกำมือและการตบมือ การใช้เท้า - ขาไม่ว่าจะเป็นการก้าวเท้า การย่อเท้า การถอนเท้าก้าวข้าง การกระโดด การจรดปลายเท้า การยกเท้า และการตบเท้า ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยท่าทางธรรมชาติที่อยู่ในช่วงอารมณ์แห่งความพึงพอใจ โดยสามารถจำแนกโครงสร้างท่ารำได้ 5 โครงสร้าง คือ 1) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการเชิญวิญญาณ 2) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการแต่งกาย 3) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการใช้อาวุธ 4) รูปแบบโครงสร้างท่ารำตามความหมายของเพลงและตามจังหวะเพลง 5) รูปแบบโครงสร้างท่ารำเพื่อการรักษา ในการรำในแต่ละโครงสร้างจะเป็นไปในท่าทางอิสระ ไม่มีท่าตายตัว สอดคล้องกับกนกอร สุขุมลพงษ์ (2551 : 125) ที่ศึกษาการฟ้อนนางเทียมในพิธีบุญเลี้ยงบ้าน กรณีศึกษา บ้านกาลิม จังหวัดอุดรธานี พบว่า การฟ้อนนางเทียมเป็นภาวะที่ทำได้โดยไม่ต้องตัวเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติอำนาจของผี จึงไม่มีแบบแผนตายตัวเป็นท่าทางที่อิสระจะวาดฟ้อนทำไต่ก่อนหลังก็ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

การวิจัยเรื่องนี้เป็นกรรวบรวมองค์ความรู้ในด้านท่ารำในพิธีกรรมปัญจโถมะมวดที่ปรากฏอยู่ในเขตอีสานใต้และใช้เป็นเครื่องยืนยันรูปแบบการแสดงที่เป็นแบบแผนต่อไป อีกทั้งควรมีการศึกษารูปแบบท่ารำโดยจำแนกเป็นประเภทของวิญญาณ อาทิเช่น รูปแบบท่ารำครอบบ๊อง รูปแบบท่ารำอารักษ์ รูปแบบท่ารำตาเกร รูปแบบท่ารำวิญญาณเพศชาย รูปแบบท่ารำวิญญาณเพศหญิง เพื่อเป็นการจำแนกหารูปแบบโครงสร้างท่ารำที่ชัดเจนในแต่ละประเภท

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยรูปแบบทำรำในพิธีกรรมลำผีฟ้าของชาติพันธุ์ไทย - ลาว ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตอีสานใต้ เพื่อนำไปต่อยอดในด้านการพัฒนาชุดการแสดงที่เกี่ยวกับการแสดงออกของวิญญาณประเภทต่างๆ ในวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์อีสานใต้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกอร สุขุมาลพงษ์. (2551). *พ่อนนางเทียมในพิธีบุญเลี้ยงบ้าน กรณีศึกษา บ้านกาลิม จังหวัดอุดรธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Sukumalpong, Kanokon. (2008). *Nang-tiam Dancing in House Feeding Ceremony: A Case Study of Bankaleum, Udontani Province*. (Master of Education Thesis), Chulalongkorn University.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2547). *ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม*. กรุงเทพฯ: มติชน.

Pumisak, Chit. (2004). *The Fact of Khmer Ethnic*. Bangkok: Matichon.

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2555). *การแพทย์ทางเลือก : รูปแบบการสืบสานและพัฒนาดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะมวด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในภาคอีสาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Chaitawil, Cherdasak. (2012). *The Alternative Medicine: An Inherited Model and Music Therapy in Reummamuad Ceremony of Thai-Khmer Ethnic Group in Esan Region*. Doctor of Philosopher Thesis, Mahasarakam University.

วิโรจน์ เอี่ยมสุข. (2549). *การศึกษาความเชื่อในการเข้าทรงมะมวด : กรณีศึกษา บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

Aemsook, Wiroj. (2006). *A Study of Mamuad Cpmunication with Spirit : A Case Study of Bandongmun, Koko Sub-district, Muang District, Surin Province*. Faculty of Humanities and Social Science, Buriram Rajabhat University.

- สมจิตร พ่วงบุตร. (2527). *เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์*.
กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- Puangboot, Somchit. (1984). *Folk Song and Play of Surin Province*. Bangkok:
Siam Printing.
- สงบ บุญคล้าย. (2522). “การละเล่นพื้นเมืองกันตรึม”. ใน *สมบัติอีสานใต้*. บุรีรัมย์:
วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.
- Boonklao, Sa-ngob. (1979). “Kantruem Folk Playing” In *Southern Esan Asset*.
Buriram: Buriram Teaching College.
- อเนก นาวิกมูล. (2531). *คนเพลงและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- Nawigmoon, Anek. (1988). *Song Player and Folk Song of Central Thailand*.
Bangkok: Office of National Culture Commission. Ministry of
Education.

รายการสัมภาษณ์ (The Lists of Interviewers)

- จารุวัฒน์ สุขดี. (ผู้ให้สัมภาษณ์). กীরติ เปาริสาร (ผู้สัมภาษณ์). 7 มีนาคม 2560.
Sookdee, Charuwat. (Interviewee). Paorisan, Keerati. (Interviewer). 7 March 2017.
สำรวม ดีสม. (ผู้ให้สัมภาษณ์). กীরติ เปาริสาร (ผู้สัมภาษณ์). 7 มีนาคม 2560.
Deesom, Samruem. (Interviewee). Paorisan, Keerati. (Interviewer). 7 March 2017.